

Наталія Георгіївна ПІГУЛЬ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи НБУ»
вул. Петропавлівська, 59, м. Суми, 40000, Україна
E-mail: piguln@mail.ru
Телефон: +380542665093

**СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА: ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ**

Пігуль, Н. Г. Соціальна інфраструктура: функціональне призначення та особливості розвитку [Текст] / Наталія Георгіївна Пігуль // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 16. – № 1. – С. 117-122. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті розглядається функціональне призначення соціальної інфраструктури. Зазначено, що необхідною умовою покращення рівня та якості життя населення є наявність розвиненої соціальної інфраструктури, ключовою метою функціонування якої є повний і всебічний розвиток людини шляхом створення комплексу життєвих благ, необхідних для розширеного відтворення робочої сили. Визначено характерні ознаки галузей соціальної інфраструктури. Охарактеризовано основні фактори впливу на соціальну інфраструктуру, які, залежно від походження та соціально-економічного змісту, утворюють наступні групи: економічні, демографічні, соціальні, містобудівні, природно-кліматичні та інші. Схематично наведено складові компоненти соціальної інфраструктури, з урахуванням їх ролі у процесі її функціонування. Компоненти соціальної інфраструктури поділено на два блоки відповідно до їх значущості. Перший блок є системотвірним і визначає специфіку подальшої організації соціальної інфраструктури, а другий здійснює обслуговування першого і забезпечує його ефективне функціонування залежно від галузевої специфіки. Зазначається, що соціальну інфраструктуру необхідно розглядати як єдину цілісну систему, діяльність якої спрямована на забезпечення всебічного розвитку людини. Системний підхід до управління соціальною інфраструктурою дозволить забезпечити ефективність її функціонування в майбутньому.

Ключові слова: соціальна інфраструктура; фактори впливу; галузі соціальної інфраструктури.

Наталья Георгиевна ПИГУЛЬ

**СОЦИАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА: ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ НАЗНАЧЕНИЕ И
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ**

Аннотация

В статье рассматривается функциональное назначение социальной инфраструктуры. Отмечено, что необходимым условием улучшения уровня и качества жизни населения является наличие развитой социальной инфраструктуры, ключевой целью функционирования которой является полное и всестороннее развитие человека путем создания комплекса жизненных благ, необходимых для расширенного воспроизводства рабочей силы. Определены характерные признаки отраслей социальной инфраструктуры. Охарактеризованы основные факторы влияния на социальную инфраструктуру, которые в зависимости от происхождения и социально-экономического содержания образуют следующие группы: экономические, демографические, социальные, градостроительные, природно-климатические и другие. Схематически приведены компоненты социальной инфраструктуры, учитывая их роль в процессе ее функционирования. Компоненты социальной инфраструктуры разделены на два блока в соответствии с их значимостью. Первый блок является системообразующим и определяет специфику дальнейшей организации социальной инфраструктуры, а второй блок осуществляет обслуживание первого и обеспечивает его эффективное функционирование в зависимости от отраслевой специфики. Отмечается, что социальную инфраструктуру необходимо рассматривать как единую целостную

© Наталія Георгіївна Пігуль, 2014

систему, деятельность которой направлена на всестороннее развитие человека. Системный подход к управлению социальной инфраструктурой позволит обеспечить эффективность ее функционирования в будущем.

Ключевые слова: социальная инфраструктура; факторы влияния; отрасли социальной инфраструктуры.

Natalia Georgiivna PIGUL

PhD in Economics,
Associate Professor,
Lecturer of Department of Finance,
State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine»
Petropavlivska str., 59, Sumy, 40000, Ukraine
E-mail: piguln@mail.ru
Phone: +380542665093

SOCIAL INFRASTRUCTURE: FUNCTIONALITY AND FEATURES OF DEVELOPMENT

Abstract

In the article the functionality of social infrastructure is considered. It is indicated that a necessary condition for improving the level and quality of life is the presence of well-developed social infrastructure. Its formation key objective is full and comprehensive human development through the creation of complex life benefits required for the expanded reproduction of labor. Characteristic features of social infrastructure of sectors are determined. The basic factors of impact on social infrastructure, which, depending on the origin and socio-economic content form the following groups: economic, demographic, social, urban, climatic and other ones. The components of social infrastructure, taking into consideration their role in its functioning are drawn schematically. Elements of social infrastructure are divided into two blocks according to their significance. The first block is a system-forming and determines the specific future of social infrastructure. The second unit serves first one and ensures its effective operation, depending on the industry specifics. It is reported that the social infrastructure should be considered as a single integrated system. Its aim is provide the comprehensive development of a man. System approach to management of social infrastructure will ensure the effectiveness of its operation in the future.

Keywords: social infrastructure; factors of influence; directions of social infrastructure.

JEL classification: H54

Вступ

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні суттєвого значення набуває соціально-економічна політика держави, що спрямована на підвищення суспільного добробуту. Задоволення життєвих потреб населення значною мірою залежить від ефективності функціонування та розвитку соціальної інфраструктури. Вона дає можливість безпосередньо поліпшити якість життя громадян шляхом забезпечення належних умов праці, відпочинку, культурно-освітнього рівня. Отже, актуальним питанням є дослідження особливостей функціонування та розвитку соціальної інфраструктури.

Значний внесок у вивченні питань, що стосуються специфіки функціонування соціальної інфраструктури, здійснили наступні науковці: Вітренко Н., Данилишин Б., Кінаш І., Куценко В., Рандалов Ю., Тощенко Ж. та інші. Внесок вчених-економістів у вирішення актуальних проблем функціонування соціальної інфраструктури є вагомим, але при цьому слід звернути увагу на об'єктивну необхідність подальшого дослідження питань, що стосуються розвитку соціальної інфраструктури в сучасних економічних умовах.

Мета статті

Дослідження теоретичних засад функціонування соціальної інфраструктури в умовах трансформації економіки України в напрямку соціальної спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження

Необхідною умовою покращення рівня та якості життя населення є наявність розвиненої соціальної інфраструктури, яка має здійснювати позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави. Ключовою метою функціонування соціальної інфраструктури є повний і всебічний розвиток людини шляхом створення комплексу життєвих благ, необхідних для розширеного відтворення робочої сили.

Варто зазначити, що соціальну інфраструктуру умовно поділяють на соціально-побутову та

соціально-культурну. Соціально-побутова спрямована на створення умов для відтворення людини як біологічної істоти (через побутове середовище), задоволення її потреб через належні умови життя, а соціально-культурна сприяє відтворенню духовних, інтелектуальних (через культурно-освітнє середовище) та значною мірою фізичних властивостей індивіда, формуванню його як економічно активної особистості, що відповідає певним вимогам суспільства до якості робочої сили. У складі соціально-побутової інфраструктури розрізняють такі компоненти: житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування населення, торгівля і громадське харчування, пасажирський транспорт та зв'язок з обслуговування населення тощо. До соціально-культурної інфраструктури належать охорона здоров'я, рекреаційне господарство, фізична культура та спорт, соціальне забезпечення, освіта, культура, мистецтво та ін. Кожна галузь соціальної інфраструктури має свої характерні ознаки, що дають можливість більш повно зрозуміти їх функціональне призначення в соціально-економічному розвитку як держави, так і в життєдіяльності людини.

Слід наголосити, що галузі соціальної інфраструктури мають специфічні особливості: по-перше вони характеризуються значною трудомісткістю порівняно з виробництвом матеріально-речовинних благ; по-друге, частка матеріальних витрат у складі кінцевого виробництва послуг є значно нижчою, ніж за умови виробництва матеріальних благ; по-третє, у складі активів суб'єктів господарювання соціальної сфери значний відсоток складають грошові кошти.

На розміщення і розвиток соціальної інфраструктури впливає велика сукупність факторів, які, залежно від походження та соціально-економічного змісту, утворюють наступні групи: економічні, демографічні, соціальні, містобудівні, природно-кліматичні та інші (таблиця 1).

Таблиця 1. Характеристика основних факторів впливу на соціальну інфраструктуру*

Фактор	Сутнісна характеристика
Економічні	Пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку країни і кожного конкретного регіону, з рівнем та структурою зайнятості в суспільному виробництві; рівнем грошових доходів жителів та їх диференціацією серед окремих соціальних груп; пов'язані з обсягом й структурою товарної пропозиції, досягнутим рівнем споживання товарів та послуг, із структурою індивідуального споживчого бюджету, а також з характером і типом власності на підприємствах
Політичні	Характеризують суть і вплив соціальної політики на підвищення потенціалу соціальної інфраструктури, реалізацію правових гарантій у сфері соціального відтворення населення, соціальну підтримку і допомогу малозабезпеченим верствам населення, а також соціально-політичної ситуації на її розвиток
Правові	Зумовлюють законодавчі норми та правовідносини у галузі регулювання соціальних відносин, рівень правосвідомості населення
Культурні	Визначають вплив системи моральних і культурно-духовних цінностей, норм і традицій, які панують у суспільстві, їх регіональних особливостей на соціальні відносини
Природно-кліматичні	Підкреслюють особливості природного середовища (зокрема, середньорічні температури, середньорічну кількість опадів, тривалість опалювального сезону), рекреаційні умови проживання населення, екологічну ситуацію в регіоні і впливають на стандарти і спосіб життя населення
Демографічні,	Враховують чисельність населення за соціальними групами та їх статево-віковою ознакою, народжуваність і смертність, міграцію, загальну чисельність сімей, їх розміри і склад, співвідношення міського та сільського населення, питому вагу працездатних осіб
Соціальні	Відображають професійно-кваліфікаційну структуру, зайнятість, освітній рівень, особливості побуту, обсяги фонду вільного часу населення і структуру його використання
Містобудівні	Характеризують особливості систем розселення (щільність жителів, розміри та взаємне розташування населених пунктів, розміщення промислових об'єктів, адміністративних, наукових та інших, транспортні зв'язки, напрямки та інтенсивність основних потоків пересування мешканців)
Національно-етнічні	Визначають вплив на розвиток соціальної інфраструктури менталітету, інтересів, споживчі звички, традицій і звичаїв
Соціально-психологічні	Є особливостями прояву в соціальних відносинах настроїв, переживань, очікувань населення, їх прагнень, особистісних і групових установок

*Складено на основі [3, с. 49]

Через взаємопов'язаність та взаємообумовленість усіх груп факторів визначальну роль у подальшому розвитку соціальної інфраструктури на сучасному етапі її формування відіграють ті з них, що висвітлюють ступінь сформованості систем розселення й рівень розвитку матеріального виробництва.

Можливості соціальної інфраструктури у створенні загальних умов розвитку виробництва та життєдіяльності населення залежать від потужності її економічного потенціалу, головним складовим елементом якого є основні фонди: будівлі та споруди; комунікації (дороги, лінії зв'язку тощо); технічне оснащення будівель, споруд та комунікацій. Необхідно зазначити, що соціальна інфраструктура є складовою господарського комплексу кожної адміністративно-територіальної одиниці, а отже, є і складовою її функціональної та територіальної структур. Функціональна структура відображає склад та співвідношення груп об'єктів, що виконують певні функції в господарському комплексі, а територіальна структура стосується різних форм просторового зосередження об'єктів та їхніх територіальних об'єднань [1, с. 294]. Так соціальна інфраструктура може мати як «лінійну», так і «точкову» організацію. Під «лінійною інфраструктурою» розуміють мережу залізничних, автомобільних доріг, зв'язку, лінії електропередачі і т. ін., а «точкова» містить безпосередньо самі об'єкти, зокрема школи, лікарні, театри і т.д. Застосування такого поділу соціальної інфраструктури можливо на різних рівнях соціальної організації суспільства: на рівні виробничого суб'єкта господарювання в більшому ступені спостерігається точкова інфраструктура, а на рівні економічного регіону – в рівному співвідношенні спостерігається як точкова, так і лінійна інфраструктура. Такий поділ виокремлює значною мірою форму її організації, а не змістовну частину.

Як територіальна підсистема господарського комплексу адміністративно-територіальної одиниці, соціальна інфраструктура міцно пов'язана з системою розселення – регіональною, обласною, локальною. Система розселення населення має вплив на територіальну форму функціонування соціальної інфраструктури. На окремих територіальних рівнях можна визначити мережу систем розселення у формі агломерації та позаагломерацийних районів, що дає можливість більш ефективно розвивати соціальну інфраструктуру з урахуванням територіальної концентрації населення як споживачів різних послуг.

До територіальних особливостей соціальної інфраструктури відноситься її активна роль у територіальному розвитку або територіальній організації регіонів та їх компонентів (господарства, розселення, і т. д.) [5, с. 169]. Ураховуючи ієрархічність утворення соціальної інфраструктури, що пов'язана із завданнями суспільного відтворення, її доцільно поділяти на наступні рівні: макро- (державний), мезо- (регіональний), мікро- (локальний).

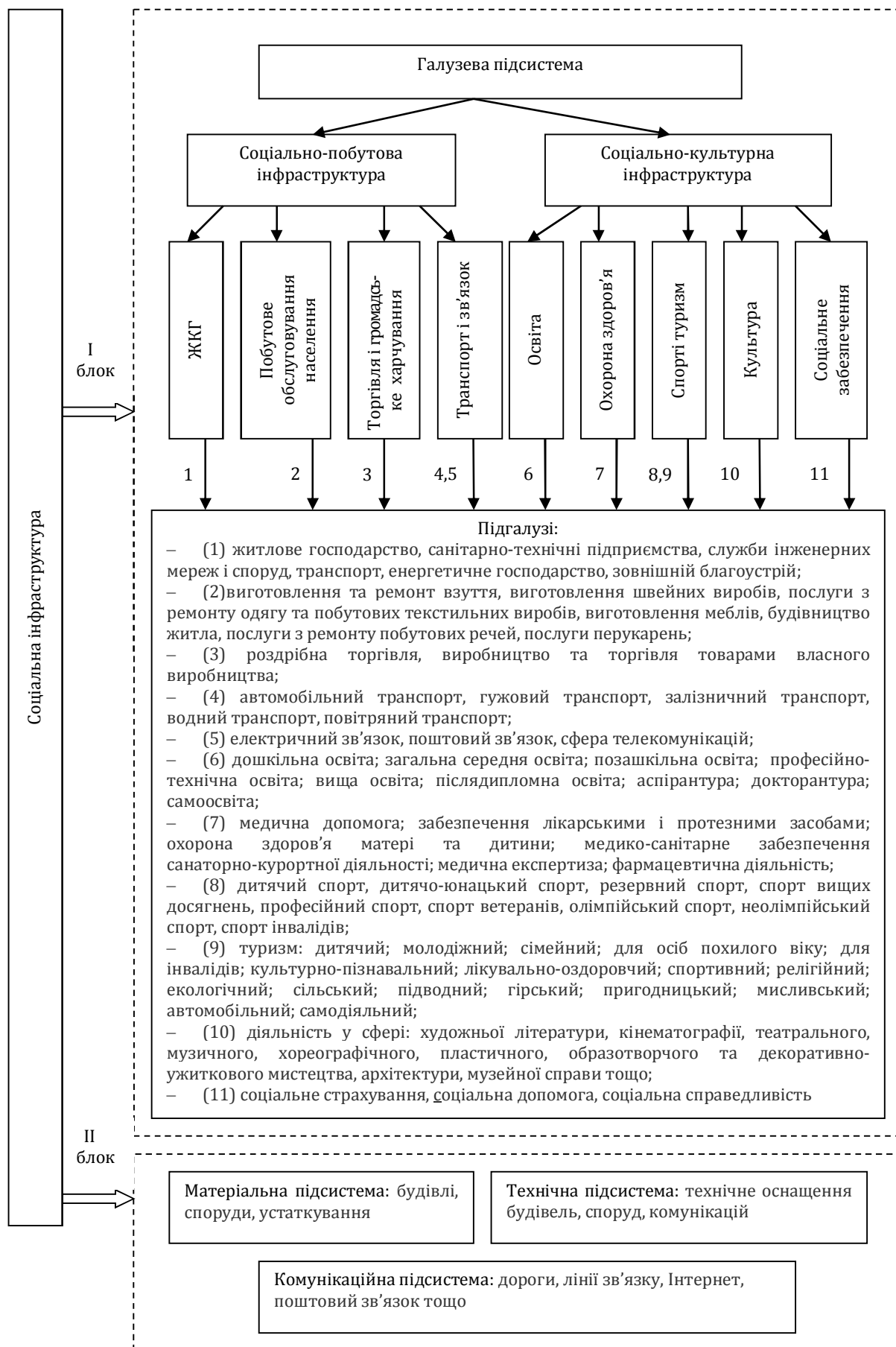
Отже, соціальна інфраструктура має конкретну територіальну прив'язку і функціонує в межах кожного суспільно-територіального комплексу та зосереджена безпосередньо на території конкретних регіонів, областей, адміністративних районів, міст та сіл і відповідно має певний територіальний таксономічний ранг [4]. Територіальна організація соціальної інфраструктури повинна задовольняти наступні критерії:

- збалансованість системи з іншими структурами, утвореннями в окремій територіально-адміністративній одиниці;
- комплексність, що полягає в пропорційному та взаємоузгодженому розвитку всіх складових на різних рівнях;
- ієрархічність – форма побудови соціальної інфраструктури на основі централізації та підпорядкування кожних або більших за своїм складом ланок вищими, менш чисельними;
- оптимальність розмірів об'єктів залежно від щільності заселення та значущості певної території;
- відповідність потужностей та технічного оснащення об'єктів потребам населення.

Отже, раціональне розташування соціальної інфраструктури сприяє покращанню соціально-економічного розвитку держави.

Враховуючи все вищезазначене, можна схематично навести складові компоненти соціальної інфраструктури, враховуючи їх роль у процесі функціонування цієї інфраструктури (рисунки 1).

Компоненти соціальної інфраструктури можна поділити на два блоки відповідно за їх значущістю та роллю. Перший блок є системотвірним і визначає специфіку подальшої організації соціальної інфраструктури, оскільки в ньому відбувається розмежування її галузей (підгалузей), а отже, функціональних завдань.

Рис. 1. Складові компоненти соціальної інфраструктури

При цьому необхідно враховувати, що кожній галузі соціальної інфраструктури притаманні власна організаційна структура, форми обслуговування населення, механізм функціонування тощо. Другий блок здійснює обслуговування першого і забезпечує його ефективне функціонування залежно від галузевої специфіки.

З метою більш чіткого розуміння специфіки функціонування соціальної інфраструктури необхідно визначити основні її складові [2, с. 204]:

- суб'єкт – особа, група осіб, яким належить активна роль у конкретному процесі;
- об'єкт – окрема одиниця господарського призначення;
- послуга – продукт діяльності суб'єктів господарювання, що виражається в корисному ефекті – задоволення потреби суб'єкта.

Отже, соціальна інфраструктура характеризує прямі та зворотні зв'язки матеріально-речового середовища і суб'єктів, яким надаються соціально значущі послуги з метою задоволення їх потреб.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, соціальну інфраструктуру необхідно розглядати як єдину цілісну систему, діяльність якої спрямована на забезпечення всебічного розвитку людини, а також на подальший соціально-економічний розвиток держави загалом. Системний підхід до управління соціальною інфраструктурою дозволить забезпечити ефективність її функціонування в майбутньому.

Список літератури

1. Єпіфанов, А. О. Управління регіоном [Текст] : навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, М. В. Мінченко, Б. А. Дадашев ; ред. А. О. Єпіфанов. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 361 с.
2. Кінаш, І. П. Суть та зміст поняття «соціальна інфраструктура» [Текст] / І. П. Кінаш // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – №2. – Т.1. – С. 202-204.
3. Кінаш, І. П. Фактори впливу на формування соціальної інфраструктури сталого розвитку України [Текст] / І. П. Кінаш // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2012. – № 3. – С. 48-51.
4. Ковальська, Л. Л. Чинники формування соціальної інфраструктури регіону [Електронний ресурс] / Л. Л. Ковальська, О. М. Салівончик. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_3/15.pdf.
5. Салівончик, О. М. Механізм удосконалення територіальної організації соціальної інфраструктури [Текст] / О. М. Салівончик // Економічні науки. - Серія «Регіональна економіка». Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 8 (31). Частина 2. – Луцьк, 2011. – С. 167-172.

References

1. Yepifanov, A. O. Minchenko, M. V. Dadashev, B. A. (2008). *Upravlinnia rehionom : navchal'nyj posibnyk, Sumy : DVNZ "UABS NBU"*.
2. Kinash, I. P. (2012). *The essence and meaning of the term "social infrastructure". Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, 2, 202-204.*
3. Kinash I. P. (2012). *Factors influencing the formation of social infrastructure for sustainable development of Ukraine. Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, 3, 48-51.*
4. Koval's'ka, L. L., Salivonchuk, O. M. (2011). *Factors formation of social infrastructure in the region. Retrieved May 15, 2014, from : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_3/15.pdf.*
5. Salivonchuk, O. M. (2011). *The mechanism of the improvement of the territorial organization of social infrastructure. Ekonomichni nauky. - Seriiia «Rehional'na ekonomika. Zbirnyk naukovykh prats'. Luts'kyj, natsional'nyj tekhnichnyj universytet, 8, 167-172.*

Стаття надійшла до редакції 19.05.2014 р.